

Műhely

Nevelőotthon és pszichoterápia

Az 1993/94-es tanévben a Zirzen Janka speciális gyermekotthonban volt egy lelkes pszichológusokból és pedagógusokból álló kis csapat, amely arra szövetkezett, hogy a rá bízott növendékeket, akik neurotikus tüneteket mutató leányok voltak, a pszichoterápia módszerének segítségével a gyógyulás, és így az emberibb élet felé elindítsa. Az időben én a nevelőotthon otthon vezetője voltam, a mb. igazgató által felkért szervezője ennek a pszichoterápiás munkának.

Az elméleti alapokat ugyanennek a nevelőotthonnak a vezetői pályázatára beadott pályamunkámban fektettem le.

Az anyagi feltételeket az általam összeállított pályamunka alapján a Gyermek és Ifjúságvédelmi Alaptól kapott 750.000 Ft-ból biztosítottuk.

Az elméleti alapok

A nevelőotthoni munka itt annyiban speciális, hogy az általános nevelési feladatok mellett a disszociális-neurotikus panaszokkal is foglalkozni kell.

Első lépésben tehát meg kell állapítani a baj okát, és felépíteni annak megszüntetését célzó terápiás tervet.

A panaszok enyhülése vagy megszűnése a speciális intézetben tartózkodás okát is megszünteti. Ilyen megvilágításban tehát ez az otthon átmeneti.

Terápiás munkát csak tisztán, világosan és egyértelműen definiált kapcsolat bázisán lehet végezni.

A gyógyító közösségbe való bekerülés első lépése a biztonság nyújtása kell, hogy legyen. Ennek szervezeti formája a szerződéskötés. A szerződést mindkét félnek be kell tartania. A gondozott vállalja, hogy részt vesz a terápiás foglalkozásokon és meg akar gyógyulni, az intézet pedig, hogy semmiféle elhelyező, vagy egyéb, a gondozottra vonatkozó intézkedést nem kezdeményez a gondozott bevonása nélkül.

Az állandó információáramlás biztosítása elengedhetetlen feltétele a neurotikusokkal foglalkozó intézetnek. A magányosan végzett munka megterhelő, és a személyzetet könnyen neurotizálja. Az állandó szakmai kontroll megakadályozza, hogy a személyzet a problémákba belevonódjon, „belefulladjon”.

A pszichoterápia kapcsolatok rendszere, ennek szervezeti formája a terápiás közösség, amely az egész intézményt magába foglaló, szabadon áramló kommunikációt jelenti a gyógyulás-gyógyítás, változás-változtatás érdekében. Azok a változások, melyek a gyógyulás folyamatában végbemennek a gyerekekben, végbe kell menjenek az intézeten kívüli környezetében is. Ha van együttműködő család – és ez lehet a növendék bázis nevelőotthona is – családterápiás foglalkozásokat, szülő csoportokat, tanácsadást lehet tartani. Ha ez nincs, keresni kell a kapcsolatot az otthonteremtésben segítségre felkérhető intézményekkel pl. GYIVI, Gyámhatóság, Családsegítő Központ stb. A közös probléma és annak megoldási

módjait kereső munka az, amivel a segítő külvilág is a gyereket támogató terápiás közösség tagja lesz.

A szemléleti-gondolkodási váltás a terápiás közösség munkájában való részvétellel az esetmegbeszéléseken, a kis- és nagycsoportok foglalkozásain és a különböző tréning-módszerek elsajátítása közben alakul ki. Az ismertetett összes változást több éves nagyságrendben kell érteni.

Az elvégzett munka

A pszichoterápiás munka első lépése a pszichodiagnózis felállítása.

Az eltelt időszakban 7 gyermekkel végeztünk komplex diagnosztikai vizsgálatot (Egészségügyi státusz, szociálpszichológiai felmérés, pszichológiai anamnézis, Rorschach teszt, Winnicott rajzteszt, Popper-féle deviancia együtthatót mérő tesztlap). A vizsgálatokat „fejlődési értekezlettel” zártuk, és a következő megbeszélést az elvégzett munkáról az 1994/95-ös tanév első negyedévére terveztük.

Öt növendékről esetmegbeszélő csoportot tartottunk aktuális magatartási, illetve teljesítmény-problémájuk megsegítése céljából. Ebben az időszakban az otthon létszáma 17 fő volt.

A hagyományos otthongyűlés zárt, tematikus formája helyett a nagycsoport szabad asszociáción alapuló, az „itt és most” lehetőségét megragadó formáját, a szoktatás helyett a felszabadító-feszültségoldó hatást használtuk. 1994. januártól júniusig összesen 6 nagycsoportot tartottunk. Ebből kettőt krízis helyzet megoldására, az otthon és iskola összes növendéke és személyzete részvételével. A problémát, amiért összehívtuk, megoldotta, és így lehetőséget adott prevencióra is.

Ezt az üzenetet az intézet vezetése nem hallotta meg, így a további négy ülésen csak az otthon növendékei, a nevelők és a pszichoterápiás munkacsoport tagjai vettek részt, a mb. igazgató és az iskolában tanító pedagógusok nem. (Az otthon belső iskolával rendelkezik.)

Ennek a szakadásnak következményeként a nagycsoport nem tudta ellátni igazi funkcióját, hogy a közösség életének szabályozója, a problémák megoldásának és a közös döntések fóruma legyen. így a tartalmi nyereség helyett érzelmi nyereséget hozott, egy nagy relax csoporttá alakult, ahol a feszültségek kisülhettek, lehetett közösen tervezgetni, panaszkodni.

A csoportokat egy pszichológussal és két nevelővel vezettük, és minden csoport után megbeszéltük a történeteket és értelmeztük azokat.

Pszichiáteri indikációra autogén tréning egyéni terápiát végzett egy pszichológus. Az autogén tréning csoport a helyiségproblémák miatt már kevésbé volt sikeres, de mindenki lelkesen tervezgetett.

A pszichoterápiákért felelős pszichológus játékterápiás csoportot vezetett egy csoportnevelővel. Hadd idézzek a kollega írásos beszámolójából:

„A továbbiak során a játékcsoport egy nagy, nyitott intézeti játékká változott. Ekkor az intézet eddig minden terápiás csoporttal szembenálló tagjai is önkéntes résztvevővé váltak... A játékcsoport dinamikája tehát azon a fonalon haladt, hogy milyen a résztvevő' gyermekek otthonban elfoglalt helye, szerepe, és ebben a többiekkel való azonosulás, megértés, modell-mutatás és követés voltak a felhasznált eszközök. „[Virágh Gábor: A személyiségformálás új útjai gyermekotthonunkban. Belső pályázat Jelige: „Homo Ludens” (1994.)]

Ezt a játékcsoportot terveztük továbbfejleszteni szerepjáték-szociojáték csoporttá, és legvégül ebből nőtt volna ki a pszichodráma.

A pszichoterápia bevezetésére nyert 750.000 Ft felhasználása a következő terv szerint történt:

Első szakaszban a helyiségek kialakítását tartottam legfontosabbnak. Egy pszichológus-szobát és egy csoportszobát alakítottunk ki. Ez a munka kb. 1994. április végére fejeződött be, és kb. 200.000 Ft-ot emésztett fel. Azért „kb.”, mert csak az anyagköltségről kaptam tájékoztatást, ami 152.076 Ft volt, a kifizetett munkadíjról nem.

Az információs lánc kialakítása volt a második feladat. Ehhez megvettük az eszközöket (telefax, videokamera, videó, TV, telefonközpont és rendszer kialakítása), ami összesen 220.000 Ft-ba került. Segédeszközként beszereztünk még egy fénymásolót 113.000 Ft-ért. Eszközre tehát a tanév végéig összesen elköltöttünk 533.000 Ft-ot.

Továbbképzésre ez idő alatt 10.000 Ft-ot költöttünk.

A fennmaradt 207.000 Ft-ot a munka 1994/95-ös tanévben remélt beindítására tettem félre elsősorban továbbképzési feladatokra, de ebből akartam kigazdálkodni a beszerelési költségeket és a munka beindításakor felmerülő további kisebb eszközigényeket is.

Utóhang

Az 1994-ben meghirdetett intézményvezetői állást megpályáztam.

A tantestület 60%-os többségi „Nem” szavazattal elutasított. Hiszen szakmai elképzeléseinkkel kisebbségben voltunk.

Mivel több pályázó nem volt, a Fővárosi Közgyűlés úgy döntött, hogy a kiírt pályázatot eredménytelennek tekinti, a következő tanévre új pályázat meghirdetését írja elő, és 1994. augusztus 1-jétől 1995. július 31-ig a jelenlegi, mb. igazgatót újra az intézményvezetői feladatok ellátásával bízta meg.

Erről engem 1994. július végén értesítettek. Miután én a Zirzen Janka Gyermekotthonba nem az intézmény jövőbeni vezetőjeként, hanem az előzőekben vázolt feladatok elvégzésére mentem dolgozni, ez a döntés a jövőbeni elképzeléseimet semmiben nem érintette volna.

Annál inkább a jegyzőkönyvben foglalt vezetőségi döntés. Miszerint az intézmény működése és a gyermekek érdekében félbe kell hagyjam a pszichoterápiás munkát, helyette csoportnevelői munkát kell kezdeni, és ráadásul abban a csoportban, ahonnan hasonló módszerrel éppen akkor távolítottak el egy kitűnő nevelőt.

Vajon azt jelenti ez, hogy az egy éves fent vázolt szervezőterápiás munkám nem szolgálta az intézmény működését és a gyermekek érdekét? Ha beállok csoportnevelőnek, hogyan folytatódik majd a pszichoterápiás munka? Mi lesz a tanév kezdetére tervezett fejlődési értekezletekkel, vagy helyettük? Mire használják a pszichoterápiás célra létrehozott helyiségeket és a kapott berendezéseket? És mire fogják fordítani a fennmaradó összeget?

Ilyen kérdésekkel vívtam ki magamnak a „közalkalmazotthoz méltatlan magatartás” minősítést.

Igazából ez a két megbeszélés volt az első (két) alkalom, amikor a vezetőség terápiás közösségként működött. A mb. igazgató őszintén, megfelelő indulatokkal öntötte rám az egész évben felgyülemlett, agresszióvá vált értetlenségét a pszichoterápiás változásokkal és módszerekkel szemben, amelyeket az intézet stabilitása, rendje és a személye elleni támadásként élt meg. Ebben a nyitott kommunikációs helyzetben én is nyíltan válaszolhattam. A két igen kimerítő délután kommunikációs szintjére jellemző, hogy nem vált hangossá és nem lett veszekedés, holott igen magas hőfokú volt.

A történet végeként a mb. igazgató, valamint a mb. igazgatóhelyettes (aki mindvégig részt vett a beszélgetésen, mintegy védve és erősítve a mb. igazgatót), a következő jó tanáccsal

bocsátottak utamra, kezemben a nehezen megszerzett tárgyi bizonyítékokkal. „És nagyon szépen megkérünk, hagyd abba a gyerekek uszítását ellenünk és az intézet ellen, mert ellenkező esetben kénytelenek leszünk megválni tőled, akármilyen jó szakember is vagy, és akármilyen régóta is dolgozol a gyermekvédelemben”.

Szomorú, de tanulságos vége ez egy szemléletet egyeztető tárgyalásnak. Érhető módon nem próbáltam ki, hogy mit minősítenek uszításnak.

Tapasztalataim

Legvégül tévedéseket szeretnék eloszlatni.

1. Lehet speciális otthonban is színvonalas szakmai munkát, pl. pszichoterápiát végezni. Amíg hagyják.

2. A gyerekek megnyerhetők erre. Szivacsként szívják be a segítséget és igen rövid időn belül el- és befogadókká váltak. Az igaz, hogy ettől kezdve állandó munka van velük. Ezután már nem lehet a videó előtt tartani őket: kérdeznek, vitáznak, szóval elkezdnek egyenrangú emberré fejlődni.

3. Nem igaz, hogy a gyermekvédelemben nincsenek, nem jönnek jó szakemberek. Kitűnő szakemberekkel dolgoztam együtt, akiket nem én választottam, hanem a munkára megnyertem. (Sajnos ezek közül a pszichológus, pedagógus munkatársak közül jó néhány ismét az utcára került. Természetesen önként távoztak és nem azért, mert kevesellték a fizetésüket).

4. A vezető munkájának minősége nincs arányban az intézetben eltöltött munkaórák számával.

5. Egy nevelőotthon működésének legfőbb fokmérője nem a kulcsín, hanem a benne folyó érdemi munka. (És hogy a munka mennyire volt érdemi, azt a kikerült gyermek helytállása mutatja majd meg.)

6. Ez a pszichoterápiás kísérlet nem tartozik azon magányosan végzett pszichológuskísérletek közé, amelyekre a mb. igazgató minden új módszerünk bevezetésénél kedves sajnálkozással így emlékezett: „...jaj, ilyen már volt itt, de...”

Most már ez is volt, de nem azért nincs, mert kudarcba fulladt.

Králné Szabó Piroska